

KESKUSTELUA

LIISA SAARILUOMA

Historianopetusta lisää kouluihin!

Prof. Liisa Saariluoma tarkastelee kirjoituksessaan historianopetuksen asemaa ja välttämättömyyttä kouluopetuksessa.

■ Historiantutkijoiden ja -opettajien ammattikunnan ulkopuolelta haluaisin puuttua historianopetusta ja sen merkitystä koskevaan kysymykseen ja tuoda esille perusteluni sille, miksi historianopetus nykyisellään on riittämätöntä. Lähtökohtani on tällöin osin toimintani yliopistollisena kirjallisuuden opettajana, osin näkemykseni historian merkityksestä yleensä.

Viimeaikaisessa kirjallisuudentutkimuksessa on muutaman melko formalistisesti suuntautuneen vuosikymmenen jälkeen ruvettu jälleen kiinnittämään huomiota kirjallisuuden historiallisen kontekstualisoinnin välttämättömyyteen. Kirjallisuuden ilmiöt nähdään osana minän ja todellisuuden kokemisen, yhteiskunnallisten käytäntöjen ja kulttuurin historiallista kehitystä. Tämä ajattelutapa on nähdäkseni palauttanut kirjallisuuden tärkeäksi osaksi todellisuutta, josta formalistiset lähestymistavat olivat sen vieroittaneet, ja sen mielekkyys näkyy myös opiskelijoiden lisääntyneenä opiskelumotivaationa. Ongelmalliseksi tällaisen historiallisesti kontekstualisoivan kirjallisuuskäsityksen opettamisen yliopistoissa tekee kuitenkin se, että nykyisiltä opiskelijoilta puut-

tuvat kontekstualisoinnin edellyttämät historian taustatiedot. Esimerkiksi kun puhumme 1700-luvun kirjallisuudesta, emme ilman muuta voi olettaa, että kuulijoille herää mitään täsmällisiä mielteitä sanasta "valistus". Historiallisten tietojen puute, heikko kronologian taju ja ylipäänsä hyvin heikko käsitys yhteiskunnan ja yksilöiden elämään liittyvien asioiden historiallisuudesta ovat silmiinpistävät.

Syitä tähän ei tarvitse kaukaa etsiä. On ilmeistä, että historianopetus on kärsinyt ns. luokattomaan lukioon siirtymisestä kaikkein eniten. Tuntimäärien vähäisyyden lisäksi, mikä johtaa asioiden tavattoman pinnalliseen käsittelyyn, historian opetusta haittaa kokonaisuusien pilkkoutuminen ja jatkuvuuden puute, joka tekee kronologian tajun syntymisen mahdottomaksi. Maailmanhistoriaa ja Suomen historiaa ei enää käydä läpi alusta loppuun, vaan kokonaisuus on pilkottu kahdeksan viikkoa kestäviksi kursseiksi, joiden sisällöllinen suhde toisiinsa vaihtelee. Kun esimerkiksi ensimmäisen kurssin sisältönä on käydä läpi koko maailmanhistoria poliittisten ja talousjärjestelmien kannalta, on selvää, ettei kuvasta voi tulla yksityiskohtainen ja etteivät edes sen pääpiirteet ehdi syöpyä mieleen. Toinen kurssi käsittää saman jakson – maailmanhistorian "alusta" "loppuun" – kulttuurin aspektista. Kronologisesti nämä kurssit heikosti tukevat toisiaan: vasta "kulttuurin" kurssissa tulee esimerkiksi esille käsite "renessanssi", jota ei esiintynyt poliittisen historian jaksossa. Kun kulttuuri on erotettu omaksi juonteekseen ja poliittisen ja yhteiskunta-historian sille antama tuki on olematon, ei ole ihme, että kulttuuristen ilmiöiden kon-

tekstualisointiin yleisemmin historian yhteyteen, mihin meidän opetusmeitä tähtää, ei saa minkäänlaista tukea kouluopetuksesta. Päinvastoin, opeteltavan historiallisen aineksen ohennuttua ja jäätyä heikosti yhteenliittyväksi koko taju siitä, mihin tietoja historiasta ylipäänsä tarvitaan, jää epäselväksi.

Merkityksetön historiako?

Kysymys ei tietenkään ole pelkästään historianopetuksesta kouluissa vaan yleisemmin suomalaisen nyky-yhteiskunnan vähätelevästä suhtautumisesta historialliseen tietoon. Samalla kun olemme kovaa vauhtia ”eurooppalaistuneet”, olemme tosiasiallisesti menettäneet modernin eurooppalaisen kulttuurin keskeisen orientaation: suuntautumisen tulevaisuuteen ja työskentelemisen sen hyväksi sen pohjalta, että tunnemme menneisyytemme: tiedämme, mistä se todellisuus on tullut, jossa nyt elämme, tunnemme sen syntyyn vaikuttaneet olosuhteet ja pystymme siksi arvioimaan sen mielekkyyttä nykyisissä, muuttuneissa olosuhteissa. Kun lakkaamme näkemästä meitä ympäröivän jokapäiväisen todellisuuden historiallisena – historiallisesti syntyneenä ja syntykontekstistaan perustelunsa saavana ja siten menneisyyden merkityksiä nykyisyyteen kantavana – nykyisyyden havaintomme latistuu. Ei ole liioiteltua sanoa, että joudumme tällöin eräänlaiseen merkityskatoon. Asiat otetaan itsestään selvästi annettuina sellaisina kuin ne välittömässä, arkipäiväisessä kokemuksessa näyttäytyvät; toiminta- ja kokemistapojemme historialliset perusteet, jotka vasta osoittavat niiden (kontekstuaalisen) mielekkyyden ja samalla tekevät niiden kyseenalaistamisen mahdolliseksi, eivät ole näkyvissä.

Tämä suomalaisten historiantajun oheneminen ja katoaminen tapahtuu samalla, kun julistamme tullemme osaksi ”Eurooppaa” – ilman, että huomaisimme tämän edellyttävän Euroopan löytämistä ja määrittelemistä sen kautta, miten se on tullut nykyiseen. Historian kadottaminen näkyvistä on tietysti vastakohta sille, mitä eurooppalaisittain pidetään sivistyksenä. Eikä ”sivistyksellä” tarkoiteta tällöin jotakin ekstraa, jo-

hon kansoilla ja kulttuureilla on varaa siten kun talousasiat on ensin hoidettu kuntoon, vaan se on kaiken yhteisöllisen toiminnan ytimessä suuntaamassa tuota toimintaa ja antamassa sille perusteita.

Historiantajun oheneminen Suomessa on tapahtunut samanaikaisesti, kun historiallisuuden taju varsinaisen historiantutkimuksen puolella on syventynyt. Mielenkiintoisinta historiantutkimusta viime vuosikymmeniltä edustavat ainakin minun nähdäkseni ne ranskalaiset ja muut tutkijat, jotka ovat osoittaneet, miten ”ikuisina” ja ”luonnollisina” pitämämme ihmiselämän tosiasiat kuten kuolema, lapsuus, rakkaus, perhe ovat historian kuluessa saaneet kovin erilaisia merkityksiä. ”Ikuisten” totuuksien tilalle on näissäkin asioissa tullut historiallisesti muuntuva totuus. Näin todellisuus, jossa elämme, on yhä syvemmissä mielessä historiallistunut. Tämä ”ikuisina” pidettyjen asioiden historiallistuminen – pitkälti ranskalaisen, jälkistrukturalistisen teorioiden kautta – on ulottunut muidenkin humanististen tieteiden alueelle. Omalla alallani kirjallisuudentutkimuksessa on viime vuosikymmeninä voimakkaasti korostunut erilaisen aiemmin omaa ääntä olevien ihmisryhmien vaatimus omaan, itse määriteltyyn identiteettiin. Tällaisia ihmisryhmiä ovat esimerkiksi aiempien siirtomaiden kansat tai valtakulttuurin sisällä toimivat erilaiset vähemmistöt tai muuten marginaalistetut ryhmät kuten naiset, tai rodullisesti tai etnisesti alistetut ryhmät. Oma identiteettiä rakennetaan tällöin juuri oman historian kautta: oikeus itsemäärittelyyn merkitsee oleellisesti samaa kuin oikeutta määrittää se, mitä oma historia – ei ulkopuolisen, alistajan määrittämä historia – sisältää.

”Eurooppalainen” identiteetti vaatii historiantajua

Kun suomalaiset ovat nyt luopuneet snellmanilaisesta kansallisen identiteetin projektista ja siirtymässä yleisempään, ”eurooppalaiseen” identiteettiin – ilman että keskusteluja tämän käsitteen sisällöstä on oikeastaan lainkaan käyty – tämän olisi toki tapahtuttava historiatietoisuuden ja historian reflektion kautta. Sillä kuten imperialismis-

ta toipuvat entiset siirtomaat haluamme kai edelleen määritellä itse oman identiteettimme ja omat poliittiset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tavoitteemme emmekä tyytyä siihen, että tulemme määriteltyiksi Brysselin keskusbyrokratiasta käsin. Päätellen siitä, että historianopetuksella ja historiaantajalla Keski- ja Etelä-Euroopan maissa on paljon vankempi asema kuin meillä, ei siellä haluta luopua itsemäärittämisestä historian kautta. Mikäli Suomi ei halua tyytyä pelkäämään kommunikaatioteknologian ”suurvalaksi”, välineiden tuottajaksi muiden kommunikoinnille, vaan aikoo itsekin osallistua eurooppalaisena maana Euroopassa käytävään keskusteluun siitä, mitä Eurooppa yhdessä ja sen maat erikseen ovat, sen on syytä kiinnittää huomiota siihen, että tälle luodaan edellytykset riittävällä historian tuntemuksella.

Koulun tavoitteeksi on asetettava historian tajun luominen kaikille. Kouluhistorian tuntimäärää ja opetuksen sisältöjä on siksi lisättävä, ja erityistä huomiota on kiinnitettävä kronologian tajun kehittämiseen ja historian pitkien linjojen hahmottamiseen. Lukiossa on siirryttävä takaisin kronologisesti etenevään opetukseen, mikä toki kursimuotoisessakin lukiossa on mahdollista (periaatteella ykköskurssi antiikin historiaa

jne.). Vaikka päähuomion tulee kohdistua historian suurten linjojen näkemiseen, tämä ei voi tapahtua ilman, että on näköpiirissä riittävä määrä pääkohtien ympärille jäsennettävää materiaalia.

Välineelliset valmiudet korostuvat koulujen nykyisessä opetusohjelmassa yhä enemmän: monipuolista kielitaitoa, matemaattista ja luonnontieteellistä osaamista korostetaan Suomen teollisuuden ja kilpailukyvyn välttämättöminä edellytyksinä. Historia ei näydy teknologian kehittämisen kannalta välttämättömältä niin kuin kielitaito ja luonnontieteellis-matemaattinen osaaminen. Mutta historian tarpeettomuus tai sen näkeminen pelkäämään ”sivistykseen” kuuluvana ja siis jonakin ylellisyysasiana, johon meillä on varaa sen mukaan, miten teknologiassa menestymme, on petollisen harhaanjohtavaa. Valtio tai ihmisryhmä, jolla ei ole käsitystä itsestään ja historiastaan, lakkaa hyvin nopeasti olemasta oman toimintansa subjekti ja toimii pelkäämään muiden ohjaamana tai manipuloimana. Tähän historiattomuuden tuomaan näköalattomuuteen ja itsemääräämisen menetykseen suomalaisilla ei ole varaa. Siksi historianopetuksen radikaali lisääminen on meidän kaikkien hyvinvoinnille välttämätöntä.